

Nepotisme, V. nebot Nepra, V. lepra

NEPTA, 'planta herbàcia perenne, medicinal', esp. *Nepeta cataria*, juntament oc. ant. *nepta* «herbe aux chats»,¹ prové del llatí *NEPĒTA* id. □ 1.ª doc.: S. XIII, ⁵ en *Llibre de les Medicines Particulars* (ms. S. XIV).

En l'esmentat llibre, que és una versió trescentista de l'obra del toledà Ibn Wáfid (S. XI), llegim: «E [h]a n-i altre que [h]a nom mascatramexir... que trau la criatura morta del ventre quan es posat en la rrahim, i quan n-es feyt fum es en ssemblant de la fulla de *nepta*» (p. 140); apareix també en J. March (1371), n.º 210, i en Ll. d'Aversó (ca. 1398), n.º 90, 1, escrit *nepda*; i en la versió catalana de Macer (darrerries del S. XV): «Aquestes son les virtuts de la *nepta*: aquesta ¹⁵ erba es calent e secha e ha aytal natura que si hom la beu ab aygua destemprada fa suar lo cors»;² Lacavalleria 1696 dóna: «*Nepeta*: Haec Calamintha. Hec *Nepeta* o *Nepita*».³ Notem el refrany «La *nepta* tot mal repta» (DAG.), dit en referència a l'eficàcia remeiera ²⁰ d'aquesta planta, i «La *nepta*, el gat la repta» (AlcM), perquè la mengem els gats.

E. Vayreda ha registrat *nepta* a la Vall de Núria,⁴ i JCoromines a Esterri (Alt Pallars, 1934) amb *e* tancada, i aquest vocalisme és el que transcriu AlcM registrant el mot en el dialecte oriental. Això confirma que la *E* accentuada originària fou oberta, i de fet JCoromines (DECH IV, 220a21), citant de Walde-H. indica que la quantitat breu de les EE de NEPETA està comprovada per la grafia grega *νέπερα* i per la forma de Lucca *niébita* que cita M.-L. (REW, 5889). Per això la forma *anípeta*, que va recollir JCoromines en l'aragonès d'Aragüés (1965), suposa una fase anterior (*aniépeta* (com *vispera* < *viéspera*), la qual va d'acord ³⁵ més amb la fonètica dels dialectes centrals espanyols, que no pas el castellà normal *nébeda*, forma que s'explica segons DECH IV, 220a28 com un manlleu al gallec (*néveda*) o al mossàrab: cf. *náb(ā)ta* (Abentari, Abenbeclarix), *núpita* (PAlc.), marroc *napīta*, algerià *nébeṭa* (citat per Simonet). Altrament no faltaven formes castellanes com *nieta* (1522, 1592), *nebda* (1557), *neuta* (1742) i *neota* (1733), veg. DECH, s. v. *nébeda*. En realitat, la generalització d'un regionalisme no sorprèn en una planta que creix en tota la Península, era coneguda per les seves grans virtuts medicinals, i evidentment tenia també ús comercial.⁵

¹ Cf. altres noms catalans d'aquesta planta: *gatera*, *herba de gat*, *menta de gat*; en castellà són també usuals *hierba gatera*, *gatera*, *menta de gato*, *albabaca de gatos*, a més de *nébeda*, i en portuguès *erva-gatera* o *dos gatos*, o *néveda-dos-gatos*; en anglès *catnip*, anteriorment *cat nep*, que mostra la mateixa base de NEPETA. — ² Citem de Ribelles, *Bibl. val. I*, 383, que ha reproduït el text complet de l'edició de Macer publicat per F. Barberà en *Rev. Val. de Cienc. Med.* VII-X, 1905-1908. — ³ Evidentment en llatí *Nepeta* es referia a més de la planta *Nepeta cataria*, a una espècie de *calamintha*, semblant al polioli (*Satureja calamintha*); i de fet en castellà *nébeda* ha designat aquestes dues plantes, diferenciant la ⁶⁰

segona amb el nom de *nébeda mayor* (veg. Font i Quer, *Plantas Medicinales*, Bna. 1962, pp. 664a, 691b). En català *nepta* no sembla haver-se usat en referència a *Satureja calamintha*, que es diu en aquesta llengua entre d'altres noms, *rementerola*; així hi havia una inexactitud en l'article de Lacavalleria, que evidentment es basava en la informació continguda en la versió castellana de Dioscòrides pel Dr. Andrés de Laguna (1555). En aquesta obra (Libr. III, cap. 39) s'indica que en llatí *nepeta* es deia d'una espècie de *calamintha*, que «se parece al poleo»; la mateixa inexactitud fou repetida per Teixidor (*Flora Farmac.*, Barcelona 1871, pp. 663, 667), d'on fou reproduïda també en DAG. — ⁴ En el seu *Catàleg de la Flora de la Vall de Núria* (Barcelona 1882); es dóna també en la compilació de Sallent (BDC XVII, 35). — ⁵ Font i Quer, *Plantas Medicinales*, p. 664 diu de *nepta*: «En tiempos gozó fama de panacea o de poco menos; de ahí su cultivo en las casas rurales, que se extendió por casi toda la Península e Islas Baleares».

Nequícia, ant. 'malesa moral' [Ordin. de Pere III; Genebreda; Eiximenis, *Reg. de la cosa públ.*, 151.21 etc.], pres del ll. *nequitia* id. (abstracte de *nequam*); veg. també NEGUIT; *nequíssim* 'ple de maldat' en *Spill*, 7204.

Neral, nereí, V. negre

Nerència 'nissaga, raça' (Mall.), sembla ser una alteració popular d'*herència*, en una construcció com *tenir* (una cosa) d'*herència* (o *ser una cosa d'herència*) en el sentit de 'tenir (o ser) de la família, dels antecedents (= de nissaga)'.

Nereny, V. negre

NERET, 'rododendron', planta espècie *Rhododendron ferrugineum*, d'origen incert; pot igualment venir del gr. *νήπτον* 'baladre' que d'un mot pre-romà. □ 1.ª doc.: 1882,¹ però com a topònim en doc. de 1360 de Cotlliure: «la Coma apelat *Naret*» (InvLC).

Planta ben coneguda dels Alps (amb noms internacionals com *Die Alpenrose*, *la rosa delle Alpi*, *le laurier-rose des Alpes*) i dels Pirineus des de la costa del Mediterrani fins a l'Alt Aragó, a Canfranc i més enllà.² Pel juliol vesteix els cims del Pirineu de les seves flors escarlates i encatifa el sòl amb la seva fronda baixa sota els boscos de pins negres. Són nombrosos els noms que li donen en els Pirineus catalans;³ la denominació *neret* (alguns escriuen *naret* com DAG.) és propi de la banda oriental, i amb aquest motiu notem la seva aparició en el document de Cotlliure citat a l'inicial. JCoromines el va apuntar pels anys trenta a diferents pobles de Camprodon,⁴ E. Vayreda, com ja hem indicat, el donava el 1882 de la Vall de Núria,⁵ i CATorras esmenta *narets* en el seu volum de *Cerdanya* (p. 172, i 322) i a més en la 1.ª ed. del *Pirineu català* (p. 81).